

BOLALAR PSIXOLOGIYASINING BOSHQA FANLAR BILAN ALOQASI

Muallif: Muladjanova Mohitabonu

Qo‘qon Universiteti Andijon filiali

Sirtqi ta’lim, Psixologiya yo‘nalishi, 24_03 guruh talabasi

Anotatsiya Ushbu maqolada bolalar psixologiyasining boshqa fanlar bilan uzviy aloqasi, uning zamonaviy ilmiy yo‘nalish sifatida shakllanishi va rivojlanish jarayonlari tahlil qilinadi. Bolalar psixologiyasi bolalarning ruhiy rivojlanishi, xulq-atvori, idrok, xotira, diqqat va tafakkur jarayonlarini o‘rganadi. Biroq bu jarayonlarni to‘liq tushunish uchun psixologiya boshqa ko‘plab fanlar bilan hamkorlik qiladi. Ushbu maqolada pedagogika, fiziologiya, nevrologiya, sotsiologiya, antropologiya, lingvistika kabi fanlarning bolalar psixologiyasi bilan o‘zaro aloqadorligi ilmiy asosda bayon etiladi. Har bir fan bolalarning rivojlanishida turli yo‘nalishlarda yordam beradi: pedagogika tarbiyaviy muhitni belgilasa, fiziologiya — miya va nerv tizimining rivojlanishini, lingvistika — nutq shakllanishini, sotsiologiya esa bola ijtimoiylashuvini o‘rganadi. Ushbu fanlararo integratsiya bolalarda ruhiy jarayonlarning mukammal tahlil qilinishi va amaliyotda to‘g‘ri yondashuvlarni qo‘llash imkonini beradi. Maqola yakunida bolalar psixologiyasining boshqa fanlar bilan bog‘liqligi ilmiy-amaliy jihatdan muhim ekanligi va ushbu aloqalar kelajakda yanada rivojlanishi ta’kidlanadi.

Kalit so‘zlar Bolalar psixologiyasi, rivojlanish, pedagogika, fiziologiya, lingvistika, sotsiologiya, fanlararo bog‘liqlik, tarbiya.

Kirish Bolalar psixologiyasi — bu bolalarning psixik rivojlanish qonuniyatlarini o‘rganadigan ilmiy yo‘nalish bo‘lib, u bolaning tafakkuri, xulqi, hissiyoti, idrok va xotira jarayonlarini chuqur tahlil qiladi. Mazkur yo‘nalishni

chuqur tushunish uchun psixologlar faqat psixologik nazariyalar bilan cheklanib qolmaydilar, balki boshqa fanlar bilan hamkorlikda ilmiy izlanishlarni olib boradilar. Chunki bola organizmi, ruhiyati, ijtimoiy muhiti va nutqining shakllanishi murakkab, ko'p qirrali jarayondir. Bunday jarayonlarni birgina fan doirasida to'liq izohlash qiyin. Pedagogika bolalar psixologiyasining eng yaqin hamkorlaridan biridir. Chunki ta'lim-tarbiya jarayoni bolaning psixik rivojlanishi bilan bevosita bog'liq. Fiziologiya esa bolaning miyasidagi o'zgarishlar, nerv tizimining yetilishi va biologik rivojlanish jarayonlarini tushuntiradi. Shu sababli psixologiya va fiziologiya integratsiyasi bola ruhiyatini chuqur anglashga yordam beradi. Sotsiologiya bolalarning ijtimoiylashuvi, guruhdagi xatti-harakatlari va jamiyat ta'sirini o'rganadi. Lingvistika esa bolaning nutq rivojlanish jarayonini ilmiy asoslaydi. Antropologiya bolalarning madaniy muhit, urf-odat va ijtimoiy qadriyatlar ta'sirida shakllanishini ko'rsatadi. Fanlararo bog'liqlik bolalarning ruhiy rivojlanishini chuqur va to'g'ri tahlil qilishga imkon beradi. Shu sababli bolalar psixologiyasi har doim boshqa fanlar bilan hamkorlikda rivojlanadi va bu hamkorlik amaliyotda ham katta natijalar beradi.

Asosiy qism 1. Pedagogika bilan aloqasi Pedagogika bolalar psixologiyasining eng yaqin va uzviy bog'liq fani hisoblanadi. Ta'lim jarayonida bolalarning diqqat, xotira, tafakkur kabi kognitiv jarayonlari shakllanadi. Har bir pedagogik usul psixologik jarayonlarga tayanadi. Shuning uchun o'qituvchilar uchun bolalar psixologiyasini bilish zarur hisoblanadi.

2. Fiziologiya bilan aloqasi Bolaning biologik rivojlanishi, miya hujayralarining faoliyati, nerv tizimi yetilishi psixik jarayonlarga bevosita ta'sir qiladi. Masalan, nerv tizimining barqaror rivojlanishi diqqat, xotira va emotsional holatning shakllanishiga sabab bo'ladi. Shu bois bolalar psixologiyasi fiziologiya faniga tayangan holda izohlanadi.

3. Nevrologiya bilan aloqasi Nevrologiya asab tizimining kasalliklari yoki buzilishlari bolaning xatti-harakati, nutqi va o'qish qobiliyatiga qanday ta'sir qilishini o'rganadi. Autizm, diqqat yetishmovchiligi, nutq buzilishlari kabi holatlarda nevrologik tahlillar psixologik tashxisni to'ldiradi.

4. Lingvistika bilan aloqasi Bola nutqining rivojlanishi lingvistika va psixologiya kesishmasida tahlil qilinadi. Chuqur nutq tahlili bolaning tafakkuri qanchalik rivojlanganini ko'rsatadi. Nutq orqali bola dunyoni anglaydi, fikrini ifodalaydi va o'rganadi.

5. Sotsiologiya bilan aloqasi Bola ijtimoiy guruhda shakllanadi. Oilaviy muhit, tengdoshlar, jamiytdagi qadriyatlar bola xulq-atvoriga kuchli ta'sir qiladi. Shuning uchun bolalar psixologiyasi sotsiologik yondashuv bilan boyitiladi.

6. Antropologiya bilan aloqasi Har bir millatning madaniy qadriyatlari bolalarning ruhiy rivojlanishiga turlicha ta'sir qiladi. Masalan, oilaviy tarbiya usullari, milliy urf-odatlar, tarbiyadagi an'analar bolaning emotsional va ijtimoiy ko'nikmalarini belgilaydi.

7. Tibbiyot bilan aloqasi Bolaning sog'lig'i uning psixik rivojlanishiga bevosita bog'liq. Shuning uchun psixologlar pediatr, nevropatolog, logoped kabi mutaxassislar bilan hamkorlikda ishlaydi.

Takliflar Bolalar psixologiyasining boshqa fanlar bilan hamkorligini kuchaytirish uchun ilmiy-amaliy seminarlar, integrativ darslar va psixolog–pedagog–tibbiyot xodimlari o'rtasida muntazam muloqot tashkil etilishi zarur. Bolalarni o'rganishda faqat psixologik yondashuv emas, balki fiziologik, pedagogik va sotsiologik tahlillarni ham birgalikda qo'llash maqsadga muvofiq. Ta'lim muassasalarida o'qituvchilar uchun psixologik treninglar o'tkazish, ota-onalarga metodik ko'rsatmalar berish ham samarali natija beradi.

Xulosa

Bolalar psixologiyasi — mustaqil fan bo‘lishiga qaramay, uning rivojlanishi boshqa fanlarsiz to‘liq amalga oshmaydi. Har bir fan bolalarning ruhiy rivojlanishini o‘z nuqtai nazaridan tushuntiradi va bu tushunchalar bir-birini to‘ldiradi. Pedagogika bolaning ta’lim jarayonidagi rivojini, fiziologiya — biologik yetilishni, sotsiologiya — ijtimoiylashuvni, lingvistika — nutq shakllanishini, tibbiyot — sog‘liq bilan bog‘liq omillarni o‘rganadi. Bu esa bolalar psixologiyasining qanchalik keng va ko‘p qirrali yo‘nalish ekanini ko‘rsatadi. Fanlararo integratsiya bolalar ruhiyatini chuqur o‘rganish, muammolarni to‘g‘ri tashxislash va ularga mos yechimlar ishlab chiqishga imkon yaratadi. Bugungi kunda bolalar psixologiyasining boshqa fanlar bilan bog‘liqligi ta’lim va tarbiya jarayonini samarali tashkil etishda muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda. Kelajakda ushbu yo‘nalishdagi hamkorlik yanada kuchayishi, yangi nazariyalar va metodlar yaratilishi kutilmoqda.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. Vygotsky L. *Mind in Society*.
2. Piaget J. *Child Psychology and Cognitive Development*.
3. Bruner J. *The Process of Education*.
4. G‘oziev E. **Rivojlanish psixologiyasi**. – Toshkent.
5. To‘raqulov O. **Umumiy psixologiya asoslari**.
6. Berk L. *Child Development Psychology*.